

Emlékbeszéd Lőrincze Lajos 100. születésnapján (Farkasréti temető, 2015. november 24.)

Tisztelt emlékezők, kedves kollégák, barátaink!

Engedjék meg, hogy az MTA Nyelvtudományi Intézete nevében néhány emlékező szót szóljak Lőrincze Lajosról.

Lőrincze tanár úr több mint negyven évig volt intézetünk munkatársa, ebből húsz évig osztályvezető, közben egy ideig igazgatóhelyettes is.

1970-ben átadta az osztályvezetés terheit méltó utódának, Grétsy Lászlónak, de továbbra is egyik vezető kutatója, meghatározó egyénisége maradt az Intézetnek.

A centenárium alkalmából minden emlékező elmondta vagy megírta, de hadd mondjam el én is, hogy Lőrincze Lajos a magyar nyelv művelés megújítója, tekintélyének helyreállítója volt.

Ez a 100. születésnap jó alkalom arra, hogy felidézzük szelíd egyéniségét, angyali jószágát, egyben azonban rendíthetetlen helytállását is, ha a magyar nyelv ügyéről volt szó.

A fáradhatatlan ismeretterjesztőnek, „a nemzet napszámosának” alakja gyakran elfedi azt a tényt, hogy Lőrincze Lajos nagy tudású, sokrétű szakmai felkészültségű kutató is volt. Gondoljunk földrajzi neveink életéről szóló munkájára vagy dialektológiai kutatásaira, például A magyar nyelvjárások atlaszának létrejöttében betöltött fontos szerepére.

De ő ezt a tudást nem tudományos címek és rangok megszerzésére, valaminő tudományos „karrier” építésére fordította, hanem apránként szétosztogatta a hazai és határon túli magyarok, kálvinista zamatú kifejezéssel élve: felebarátai között.

Ennek a „szétosztogatásnak” a fő eszköze az Édes anyanyelvünk rádióműsor, majd az ugyanilyen című folyóirat volt. És ami ezzel majdnem egyenértékű: a magyar világot, a nyelvi nemzetet átfogó levelezése.

Ez utóbbiról egy személyes emlék. 1988 tavaszán, Lőrincze tanár úr aktív életének vége felé meglátogattam őt Szilágyi Erzsébet fasori lakásán, és ott szemembe ötlött, hogy dolgozószobájának polcai roskadoznak a nagy dobozoktól.

Mi volt ezekben a dobozokban? Akkor azt hittem, nyelvi adatok cédulái. Később Grétsy tanár úr felvilágosított, hogy azok is, de főként levelek, az a több ezer, talán tízezernél is több levél, amelyet hosszú nyelv művelői pályája során hozzá írtak, és amelyeket ő egytől egyig megválaszolt, pontosan és barátságosan, olykor egy csöppnyi iróniával.

Ha már személyes emlékek is szóba kerültek, hadd folytassam a szerkesztő Lőrincze Lajos megidézésével! 1978 őszén Lőrincze tanár úr felkért arra, hogy írjak egy cikket az akkor induló nyelvi ismeretterjesztő folyóirat, az Édes Anyanyelvünk első számába. Méghozzá nem nyelv művelő cikket, hanem a 100 éves Krúdy Gyuláról szólót. (Akkor ugyanis Krúdy volt éppen 100 éves.) A cikket megírtam, és azóta rendszeresen publikálok ebben a lapban.

A több évi közös munka során alkalmam volt megtapasztalni, milyen éles szemű szerkesztő és tapintatos, de határozott bíráló volt Lőrincze Lajos. Egy példa erre. Valami ilyesmit írtam: „az adatokból *egykönnyen* arra a következtetésre juthatunk, hogy...” Mire ő:

Gábor! Az *egykönnyen* szót csak tagadásban használjuk: *nem egykönnyen*. Állító értelemben elég a *könnyen*. Ugyanígy: *nem egyhamar*, de *hamar*. Kijavítottam, megtanultam (egy életre).

Tisztelt emlékezők: *nem egyhamar* születik még egy olyan magyar nyelvész, amilyen Lőrincze Lajos volt. „Szellemujjának vonásai” most is ott vannak minden írásunkon.

Kedves Lajos bátyám! Köszönjük, hogy köztünk voltál, hogy kortársaid, munkatársaid lehettünk. Isten veled – és Isten hozott. Maradj továbbra is közöttünk!